

**FATER SO'RG'ICHI AMPULASI O'N IKKI BARMOQLI ICHAKNING
SHILLIQ PARDASI RELYEFLI TUZILMALARINI MORFOLOGIK
TAXLILLASH**

*B.E.Kiyomov, assistent, Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti,
Samarqand, Uzbekiston,*

*F.Z.Raxmonov, o'quvchi, Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti,
Samarqand, Uzbekiston*

*S.M.Muxitdinova, o'quvchi, Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti,
Samarqand, Uzbekiston*

Annotatsiya. Quyonlar va Kalamush Fater so'rg'ichi ampulasi shilliq pardasi relyefli tuzilmalarining topografiyasi o'rganilgan. Shilliq parda konstruksiyasi har xil bo'lgan va o'zaro tutashgan ko'plab burmalar borligi aniqlangan. Burmalar qavatma-qavat joylashgan va distal burmalarning erkin uchi ampula ochilish joyda birlashib ichak mahsulotlarning ampulaga tushishga to'sqinlik qiluvchi tuzilma hosil qiladi.

Kalit so'zlar: Fater so'rg'ichi ampulasi, shilliq pardasining relyefli tuzilmalari.

Dolzarbliqi. Jigar va o't yo'llari kasalliklarining oldini olish va davolash zamonaviy tibbiyotning dolzarb muammosidir. O't-tosh kasalligining chastotasi yildan-yilga ortib, bu sohada jarrohlik aralashuvlar soni ham global miqyosda o'sib bormoqda. Xolesistektomiya, ba'zi mualliflarning fikriga ko'ra, appendektomiyadan keyin ikkinchi o'rinda turadi. Zamonaviy davolash texnologiyalaridan foydalanishga qaramay, uning postxolesistektomiya sindromi ko'rinishidagi asoratlari ulushi sezilarli darajada yuqoridir. Endoskopik retrograd xolangiografiya, xolangiopankreatografiya, endoskopik papillotomiya, papillosfinkterotomiya va boshqalar kabi tekshirish usullarining chastotasi oshdi, ular endoskopik zondni Fater so'rg'ichi ampulasiga retrograd kiritish bilan birga

kechadi. Minimal invaziv jarrohlikning rivojlanishi gepatoduodenal sohada endoskopik muolajalar sonining sezilarli darajada oshishiga olib keldi. Klinik asoratlarning kuzatilishida ushbu muolajalarning morfologik, jumladan, mikromorfologik asoslashning orqada qolishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ba'zi asoratlarni bevosita bu bilan bog'liq bo'lishini taxmin qilish mumkin. Bu holat o't pufagi mavjud va mavjud bo'lmagan sut emizuvchilarda fater so'rg'ichi morfologiyasini o'rganishning dolzarbligidan dalolat beradi.

Jahonda o't pufagi mavjud va mavjud bo'lmagan sut emizuvchilarda va Fater so'rg'ichining morfologik tuzilishiga qaratilgan qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Bu borada laboratoriya hayvonlari jigarining gistostrukturasini o'rganish va natijalarni inson jigarini o'rganishda olingan ma'lumotlar bilan taqqoslash, eksperimental jarrohlikni rejalashtirish va odamlarda jigar kasalliklari bilan yanada samarali kurashish, turli xil iqlim sharoitlarida, turli xil ovqatlanish turlarida, atrof-muhit omillari va boshqalar ta'sirida va o't pufagi mavjud bo'lmagan hayvonlarda ushbu a'zoning moslashish qobiliyatini aniqlash, asossiz xolesistektomiyani oldini olish borasida progressiv usullarni ishlab chiqishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar alohida ahamiyat kasb etadi.

O't ajratish tizimidagi jarrohlik aralashuvlar global miqyosda ushbu tizimda uchraydigan kasalliklar sonining ko'payishi tufayli appendektomiyadan keyin ikkinchi o'rinda turadi. Biliar tizimning funksional va patologik buzilishlarini o'rganish hozirgi vaqtdagi dolzarb mavzulardan biridir (3,4,5). Natijada, jigardan tashqari o't yo'llarida va ayniqsa, o'n ikki barmoqli ichakning Fater so'rg'ichida bajariladigan diagnostik va terapevtik instrumental muolajalar soni ko'paydi (1.2.6).

Biroq, bu muolajalarning asorati foizi yuqoriligicha qolmoqda. Fater so'rg'ichining cho'qqisiga uning ampulasi og'zi ochiladi, bu orqali safro va oshqozon osti bezi shirasining aralashmasi ichakka chiqariladi. Endoskopik texnologiyaning jadal rivojlanishi ushbu aralashuvlarni qo'llash doirasini sezilarli darajada tezlashtirdi va kengaytirdi. Bunday muolajalarni morfologik asoslashda biroz kechikishga olib keldi. Binobarin, o't yo'llari tizimi morfologiyasidagi

dolzarb masalalardan biri bo'lib, laboratoriya hayvonlarida Fater so'rg'ichi ampulasining tarkibiy qismlarini, ayniqsa bemorlarda diagnostik va terapevtik instrumental muolajalar ko'p amalga oshiriladigan sohasini o'rganish hisoblanadi (7, 8).

Tadqiqotning maqsadi. Yetuk yoshli tulki va quyonlarda Fater so'rg'ichi ampulasi ochilish qismining strukturaviy tarkibiy qismlari shilliq qavatining rel'yef shakllanishi morfologiyasini va mikroarxitektonikasini o'rganish.

Tadqiqot materiallari va usullari. Duodenoxoledochopankreatik sohaning morfologiyasi 4 ta tulki va 11 ta yetuk yoshli quyonlarda o'rganildi. O'n ikki barmoqli ichak devorining umumiy o't yo'li va oshqozon osti bezi yo'llarining quyilish sohasidan uning bo'ylama burmasining pastki qismiga qadar 12% neytral formalinda fiksatsiya qilindi. Materiallar umumiy qabul qilingan usul bo'yicha parafinda qotirildi. Ketma-ket olingan gistotopografik kesmalar gematoksilin-eozin bilan bo'yalgan va Grimelius usuliga ko'ra kumush nitrat bilan singdirilgan. Preparatlar va ularning kompyuter tasvirlarini izchil o'rganish bizga Fater so'rg'ichi ampulasi shilliq qavatining relyef tuzilmalarining topografiyasini to'liq uzunligi bo'ylab o'rganish imkonini berdi.

Natijalar va muhokamalar. Ko'p hollarda tulki va quyonlarda o'n ikki barmoqli ichakning bo'ylama burmasining qalinligida umumiy o't yo'li va oshqozon osti bezi yo'llari bir-biri bilan qo'shib, umumiy ampulani (Fater so'rg'ichi ampulasini) hosil qiladi. Bularning birlashgan sohasida umumiy o't yo'lining diametri oshqozon osti bezi diametridan kattaroqdir va ikkala yo'lning shilliq qavatida turli xil konfiguratsiyadagi burmalar mavjud (1-rasm).

Keyin bu ikki yo'l imkon qadar yaqinlashadi va ularning devorlari birlashib, ular orasidagi umumiy to'siqqa aylanadi. Keyinchalik, bu to'siq asta-sekin ingichkalashib, ampulaning proksimal qismida yo'qoladi, yo'llar birlashadi va umumiy ampulani hosil qiladi. Proksimal qismida uning shilliq qavati baland burmalar hosil qiladi. Ular bir-biri bilan anastomozlarga ega va ampula ko'ndalang kesilganda, ular uning bo'shlig'ida turli xil konfiguratsiyalarning ko'plab kameralariga bo'lingan tasvirni hosil qiladi. Keyinchalik, ampulaning bo'shlig'i

kengayadi, burmalarning konstruksiyasi va arxitektonikasi yanada murakkablashadi (2-rasm).

Fater so'rg'ichi ampulasining turli qismlarida ko'ndalang kesimlari bir-biridan farqlanadi.

Ampulaning proksimal qismida shilliq qavatning burmalari bo'ylama bo'lib, zich joylashgan.

Ampulaning bo'shlig'i kengayishi bilan burmalarning konfiguratsiyasi xilma-xil bo'lib, ular orasida anastomozlar paydo bo'ladi (3-rasm). Rasmdan ko'rinib turibdiki, ampulaning bo'shlig'i deyarli har xil konfiguratsiyadagi burmalar bilan to'ldirilgan. Ba'zi burmalar atrofdagi tuzilmalar bilan bog'lanmagan. Bu esa, erkin uchlari bilan ampula bo'shlig'iga osilgan burmalar ekanligidan dalolat beradi. Ampulla bo'shlig'ining ko'ndalang kesimida shilliq qavatning burmalari aniq ko'rinadi (3-rasm A, C, D). Bu burmalar ampulaning bo'shlig'ini deyarli to'ldiradi. Burmalarning konfiguratsiyasi va yo'nalishi har xil.

Ampulaning bo'ylama tuzilishini o'rganish shuni ko'rsatdiki, burmalar asosan proksimal-distal yo'nalishga ega. Ularning qalinligi ham shu yo'nalishda kamayadi. Ampulaning chiqish joyida burmalarning erkin uchlari ko'p qavatli bo'lib, ular ampulaning og'zini deyarli qoplaydi. Bu shuni ko'rsatadiki, Fater so'rg'ichi ampulasining og'zi o'n ikki barmoqli ichak tarkibidagi regurgitatsiyani oldini oladigan ishonchli "qulflash" tuzilmasini hosil qiladi. Tuzilmaning konstruksiyasi shuni ko'rsatadiki, ichakdagi bosim qanchalik baland bo'lsa, burmalarning erkin uchlari shunchalik qattiq yopiladi va ichak tarkibining retrograd regurgitatsiyasi yo'llari shunchalik ishonchli tarzda bloklanadi. Ushbu ma'lumotlar endoskopik aralashuvlar paytida va eksperimental tadqiqotlar natijalarini baholashda hisobga olinishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dekhkanov T. D., Blinova S.A. at all., Variability in Intramural Ganglia and Efferent Neurons Along the Different Routes of the Bile Extraction System, American Journal of Medicine and Medical Sciences p-ISSN: 2165-901X e-ISSN: 2165-9036. 2023; 13(11): 1821-1824.

2. Rakhmonov Z.M., Oripov F.S., Dekhkanov T.D. Gross and Microscopic Anatomy of the Vater Papilla (Hepatopancreatic Ampule) in Animals with and without Gall Bladder/ American Journal of Medicine and Medical Sciences, 2020. 10 (1). С. 55-58.
3. Rakhmonova H.N., Rakhmonov Z. M. et al. Morpho-Functional Changes in Neurons of Spinal Nodes after Experimental Cholecystectomy in Mongrel Dogs, American Journal of Medicine and Medical Sciences p-ISSN: 2165-901X e-ISSN: 2165-9036 2023; 13(12): 1904-1907.
4. Винник Ю.С., Серова Е.В., Миллер С.В., Мухин С.П. Диагностические критерии дисфункции сфинктера Одди после холецистэктомии. // *Анналы хирургии.* – 2012. - №6. – С.5-7.